

ошириш имконини берадиган ҳуқуқлар берилиши ва уларга бажарилиши ахборотнинг сақланишини таъминлайдиган тегишли режимга риоя этиш мажбуриятлари юкланиши лозим.

Махфийликнинг бир хиллиги принципи халқаро муносабатларда ўзаро ишончни мустаҳкамлашга кўмаклашади, турли мамлакатларда шаклланган режимга оид чеклашларда мавжуд номутаносибликни бартараф этишга ёрдам беради. Ахборотни бошқа томондан яширишга ортиқча зўр бериш доим шубҳа уйғотади, чунки бундай ҳаракатлар одатда бир томоннинг бошқа томонга нисбатан ёмон ниятлари билан боғланади.

Мулқдорлик ва иқтисодий мақсадга мувофиқлик принципи. Сўнгги йилларда жамиятимизда юз берган оламшумул ўзгаришлар иқтисодий ислоҳот замирида ётувчи мулккий муносабатларни ҳам четлаб ўтгани йўқ. Мазкур муносабатлар соҳасини, мулкдорлик муносабатларини тартибга солишчи бир қатор қонунлар қабул қилинди, шу жумладан интеллектуал мулкка, ахборотга эгаллик қилиш ва уни тасарруф этишга, ахборотни муҳофаза қилишга бўлган ҳуқуқларни тартибга солиш амалга оширилди.

Бу ахборот интеллектуал мулк объектларининг мулкдорларига уларни турли ҳуқуқий механизмлар, шу жумладан патентлар, муаллифлик ҳуқуқи нормалари ёрдамида муҳофаза қилиш чораларини кўриш ҳуқуқини беради.

Махфийлик истёъмол хоссаси сифатида баҳоланиши ва унинг қиймати ишлаб чиқарилаётган маҳсулот нархига киритилиши лозим. Ахборот эгаси махфийлик режимини таъминлайдиган тадбирларни айти шу қиймат ҳисобидан амалга оширади. Махфийлик иқтисодий категорияга, бозор иқтисодиёти шароитларида унга риоя этиш эса сирларнинг эгалари ишига айланиши, улар махфийлик даражаси ва унинг амал қилиш муддатини олинган ёки бой берилган фойдадан келиб чиқиб ўзлари баҳолалари лозим. Давлат сирларини муҳофаза қилиш соҳасида ахборотни муҳофаза қилиш муаммоларини ечишга бошқа (сиёсий, ҳарбий ва ҳ.к.) омиллар ҳам таъсир кўрсатади.

Адабиётлар рўйхати:

1. Ўзбекистон Республикаси “Ахборот эркинлиги принциплари ва кафолатлари тўғрисида”ги Қонуни. 12.12.2002й. № 439-II.
2. Алексенцев А.И. О классификации конфиденциальной информации по видам тайны // Безопасность информационных технологий. - 1999. - №3. - Б. 65-71.
3. Фатьянов А.А. Концептуальные основы обеспечения безопасности на современном этапе // Безопасность информационных технологий. - 1999. - №1. - Б. 26-40.
4. Ўзбекистон Республикасининг “Давлат сирларини сақлаш тўғрисида”ги Қонуни 07.05.1993й. - № 848-XII.
5. Инсон ҳуқуқлари умумжаҳон декларацияси. 1948 йил 10 декабрь. Инсон ҳуқуқлари бўйича халқаро шартномалар: тўплам // Ўзбекча нашрининг масъул муҳаррири А.Х.Саидов. – Т.: Адолат, 2004. – Б. 34.

Т.Мадумаров,
ТДЮУ мустақил изланувчиси

МИКРОКРЕДИТ ТАШКИЛОТЛАРИ ТОМОНИДАН КЎРСАТИЛАДИГАН МИКРОМОЛИЯВИЙ ХИЗМАТЛАР КЎРСАТИШ УЧУН МАБЛАҒЛАРНИНГ МАНБАЛАРИ КЕНГАЙТИРИШ МУАММОЛАРИ

Аннотация: ушбу мақолада микрокредит ташкилотлари томонидан кўрсатиладиган микромолиявий хизматлар, микромолиявий хизматларни молиялаштириш, микромолиявий хизматларнинг турлари, микрокредит ташкилотлари, микромолиявий хизматлар кўрсатиш учун инвесторлар, шунингдек чет эллик инвесторлар билан инвестиция шартномаларини тузиш йўли билан маблағларни жалб этишга доир масалалар ёритилган.

Калит сўзлар: банк, нобанк, микрокредит, микромолиявий хизмат, инвестор, халқаро молия институтлари, микроқарз, микролизинг, фоиз, валюта ва кредит-молия муносабатлари, давлатнинг мақсадли жамғармаларининг маблағлари.

Аннотация: в данной статье изучены микрофинансовые услуги, предоставляемые микрокредитными организациями, микро-финансовые услуги, виды микрофинансовых услуг, микрокредитные организации, микрофинансовые услуги, предоставляемые инвесторам, а также иностранными инвесторами, привлечение средств путем заключения инвестиционных договоров.

Ключевые слова: банк, не-банк, микрокредит, микрофинансовые услуги, инвестор, международные финансовые институты, микродолг, микролизинг, процент, валюта и кредитно-финансовые отношения, государственные целевые фонды

Annotation: in this article is studied microfinance services provided by micro-credit institutions, micro-financial services, the types of microfinance services, micro-credit institutions, microfinance services provided to investors, as well as foreign investors, raising funds through the conclusion of investment contracts.

Key words: bank, non-bank micro-credit, micro-finance services, investors, international financial institutions, microdebt, micro-leasing, percent, currency and credit-financial relations, state funds

Микрокредит ташкилотлари томонидан кўрсатиладиган микромолиявий хизматлар муайян манбалар асосида амалга оширилади. Кўп ҳолларда бу манбалар муассисларнинг ўз маблағлари ҳисобланса, бир қатор хорижий мамлакатларда эса мижозлардан жалб этилган маблағлар ҳисобидан хизматларни молиялаштириш амалга оширилади. Бу ҳолат айтилса, банклар томонидан микромолиявий хизматларни кўрсатиш аниқроқ намоён бўлади.

Айни ушбу масаланинг аҳамияти ва долзарблигига юртбошимиз Ш.Мирзиёев мамлакатимизни 2016 йилда ижтимоий-иқтисодий ривожлантиришнинг асосий якунлари ва 2017 йилга мўлжалланган иқтисодий дастурнинг энг муҳим устувор йўналишларига бағишланган Вазирлар Маҳкамасининг кенгайтирилган мажлисидаги “Танқидий таҳлил, қатъий тартиб-интизом ва шахсий жавобгарлик – ҳар бир раҳбар фаолиятининг кундалик қондаси бўлиши керак” номли маърузасида қуйидаги фикр-мулоҳазани билдириб

ўтдилар,... мамлакатимиз ҳудудларига салмоқли инвестицияларни киритишга доир муаммоларга алоҳида эътибор қаратиш зарур. Шу сабабли тажриба лойиҳаси тариқасида Миллий банк мисолида қуйидаги тизимни жорий этиш бўйича тақлиф киритаман.

Банк инвестиция фаолиятига ўз маблағлари билан бирга, ташиқаридан молиялаштириш манбаларини жалб этиш бўйича чора-тадбирлар ишлаб чиқиши керак [1, 2-бет].

Бироқ микромолиявий хизматлар нобанк тузилмалар, хусусан, микрокредит ташкилотлари томонидан амалга оширилиши сабабли ҳам улар томонидан кўрсатилаётган молиявий хизматларнинг манбалари доирасини аниқлаш ва қонуний майдон доирасида ифодалаш муҳим аҳамият касб этади. Зеро, молиявий хизматларнинг манбалари доирасини қонунчилик аниқ ифодамаслик турли суиистеъмолликлари ва қонун бузилиш ҳолатларини юзага келтириш мумкин. Шу боис “Микрокредит ташкилотлари тўғрисида”ги Қонуннинг 14-моддаси айнан шу масалага бағишланган. Мазкур нормага кўра, микрокредит ташкилоти қуйидагилар ҳисобидан микромолиявий хизматлар кўрсатади:

ўз маблағлари, шу жумладан олган даромадлари; инвесторлар, шу жумладан чет эллик инвесторлар томонидан инвестиция шартномалари асосида берилган маблағлар;

банкларнинг кредитлари ва давлат мақсадли жамғармаларининг маблағлари;

халқаро молия институтлари, нодавлат нотижорат ташкилотларининг, шу жумладан чет эл нодавлат нотижорат ташкилотларининг грантлари ва қарз маблағлари;

қонун ҳужжатларида тақиқланмаган бошқа манбалар.

Микрокредит ташкилотларининг ўз маблағлари деганда, муассислар томонидан устав капиталига киритилган ёки молиявий хизматларни кўрсатиш учун ажратилган маблағларни тушуниш мумкин. 2011 йилнинг

24 декабрь кунидан бошлаб “Микрокредит ташкилотларининг фаолиятини лицензиялаш тартиби тўғрисида”ги Низомга ўзгартириш ва қўшимчалар киритилиши билан мувофиқ ҳолдаги Марказий банк бошқармасининг қарори кучга кирди ва унга кўра, 2012 йилнинг 1 январь кунидан бошлаб микрокредит ташкилотлари устав фондининг минимал ҳажми миллий валютада 100 минг евро эквивалентга тенг деб ўрнатилади.

Микрокредит ташкилотларининг даромадларига улар томонидан кўрсатилган микромолиявий хизматлар: микроқарз, микрокредит, микролизинг ҳисобидан олинadиган фоизлар назарда тутилади.

Микрокредит ташкилотлари инвесторлар, шу жумладан чет эллик инвесторлар томонидан инвестиция шартномалари асосида берилган маблағлар ҳисобидан микромолиявий хизматлар кўрсатиши мумкин.

Инвестиция атамаси лотинча in-vestire дан олинган бўлиб, ўзбек тилига таржима қилинганда “кийинтириш, қоплаш, ўраш” маъноларини билдиради [2, 893-бет]. Иқтисодиёт ва молия соҳаларидаги адабиётларда эса, инвестиция атамаси маблағлар ва сармоянинг ҳаракатланиши сифатида талқин этилади. Масалан, Ж.Кейнснинг фикрича, инвестиция сармоя мол-мулки кийматини унинг асосий, айланма ёки ликвидли маблағ

эканлигидан қатъий назар ўсишидир [3, 54-бет]. Лоренс Ж.Гитман, Майкл Д.Жонкларнинг қайд этишига кўра, инвестицияни капитал қийматининг сақлишини ёки ўсиб боришини кафолатловчи ва фойда ошишига ижобий таъсир кўрсатувчи маблағларни жойлаштириш усули ҳисобланади [4, 10-бет]. Албатта, ушбу фикрларда инвестициялар пул қўйилмаларни амалга ошириш ва жорий этиш усули сифатида моҳияти келтирилган. Хорижий иқтисодий адабиётларда, жумладан, Америка қўшма штатлари (АҚШ)да мутахассислар инвестицияларнинг бир неча хили мавжудлигини билдиришсада, инвестицияларнинг энг асосий кўриниши молиявий инвестициялар эканлигини қайд этишади [5, 1-бет].

Дарҳақиқат, инвестицияларнинг асосий тури – молиявий инвестиция бўлиб, пул маблағларини ишлаб чиқариш ва саноатнинг исталган турини ривожлантиришга, мамлакатда табдиркорлик ва кичик бизнес ривожлантиришга қаратиш мумкин.

Ўзбекистон Республикасининг 2014 йил 9-декабрдаги ЎРҚ-380-сон янги тахрирдаги “Инвестиция фаолияти тўғрисида”ги Қонуннинг 3-моддасига кўра, инвестициялар – қонун ҳужжатларида тақиқланмаган табдиркорлик фаолияти ва бошқа турдаги фаолият объектларига киритиладиган моддий ва номоддий неъматлар ҳамда уларга бўлган ҳуқуқлар, шу жумладан интеллектуал мулкка бўлган ҳуқуқлар, шунингдек реинвестициялардир.

Инвестор – инвестиция фаолияти объектларига ўз маблағларини инвестиция қилишни ва бошқа инвестиция ресурсларини жалб этишни амалга оширувчи инвестиция фаолияти субъекти ҳисобланади.

Микрокредит ташкилоти миллий инвесторлар маблағлари билан бирга, чет эллик инвесторларнинг ҳам маблағларини жалб этиши мумкинки, чет эллик инвесторларининг мақоми Ўзбекистон Республикасининг 1998 йил 30 апрелдаги 609-И-сон “Чет эл инвестициялари тўғрисида”ги Қонуни билан белгиланган. Ушбу қонуннинг 3-моддаси биринчи қисмига биноан, чет эллик инвесторлар томонидан табдиркорлик фаолияти ва қонун ҳужжатларида тақиқланмаган бошқа турдаги фаолият объектларига қўшиладиган барча турдаги моддий ва номоддий бойликлар ҳамда уларга бўлган ҳуқуқлар, шу жумладан интеллектуал мулкка бўлган ҳуқуқлар, шунингдек реинвестициялар чет эл инвестициялари деб эътироф этилади.

Мазкур Қонуннинг 4-моддасида эса кимлар чет эллик инвесторлар бўлиши мумкинлиги назарда тутилган. Унга мувофиқ, Ўзбекистон Республикасида чет эллик инвесторлар қуйидагилар бўлиши мумкин:

чет эл давлатлари, чет эл давлатларининг маъмурий ёки ҳудудий органлари;

давлатлараро битимлар ёки бошқа шартномаларга мувофиқ ташкил топган ёки халқаро оммавий ҳуқуқ субъектлари бўлган халқаро ташкилотлар;

чет эл давлатларининг қонун ҳужжатларига мувофиқ ташкил топган ва фаолият кўрсатиб келаётган юридик шахслар, бошқа ҳар қандай ширкатлар, ташкилотлар ёки уюшмалар;

чет давлат фуқаролари ва Ўзбекистон Республикасидан ташқарида доимий равишда яшовчи фуқаролиги бўлмаган шахслар.

Микрокредит ташкилотлари микромолиявий хизматлар кўрсатиш учун инвесторлар, шунингдек чет

эллик инвесторлар билан инвестиция шартномаларини тузиш йўли билан маблағларни жалб этиши мумкин. Ўзбекистон Республикаси Президентининг “Тўғридан-тўғри хусусий хорижий инвестицияларни жалб этишни рағбатлантириш борасидаги қўшимча чора-тадбирлар тўғрисида”ги 2005 йил 11 апрелдаги ПФ-3594-сон Фармони ва шу Фармон асосида Вазирлар Маҳкамасининг 2005 йил 2 августдаги 180-сон қарорига асосан “Инвестиция шартномаларини тузиш ва амалга ошириш тартиби” тўғрисида низом ишлаб чиқилган бўлиб, ушбу низомнинг 7-бандига биноан, инвестиция шартномасида куйидагилар кўрсатилиши керак:

инвестициялар объекти ва ҳажми;

инвестиция шартномасининг амал қилиш муддати ва шартлари;

инвесторнинг, шу жумладан инвестициялаш ҳажми, ишлаб чиқаришнинг муайян ҳажмини таъминлаш, маҳсулот ишлаб чиқаришни маҳаллийлаштириш ва сифатининг кафолатланган даражаси, ўзи ишлаб чиқарган товарлар экспорти ва кўрсатадиган хизматлари ҳажми, Ўзбекистон Республикаси Ҳукумати кафолати остида жалб этиладиган кредитларнинг қайтарилишини таъминлаш, атроф муҳитни муҳофаза қилиш, табиий ресурслардан оқилона фойдаланиш соҳасидаги қонун ҳужжатларига, меҳнат қонунчилигига ва техника хавфсизлигига риоя қилиш, ишлаб чиқариш фаолиятининг бошқа соҳалари бўйича ҳуқуқ ва мажбуриятлари;

Ўзбекистон Республикаси Ҳукуматининг, шу жумладан қонун ҳужжатларида белгиланганларга қўшимча кафолатлар ва химоя чоралари бериш бўйича ҳуқуқ ва мажбуриятлари;

лойиҳа-смета ҳужжатларини тайёрлаш, пудрат ишларига шартномалар тузиш муддатлари, молиялаштириш манбалари, лойиҳани амалга ошириш жадваллари, инвестиция лойиҳасининг амалга оширилишини техник назорат қилиш тартиби тўғрисидаги ахборотлар;

чет эллик инвестор томонидан унинг мажбуриятлари ижроси тўғрисидаги ҳисоботларни тақдим этиш тартиби ва муддатлари;

томонларнинг инвестиция шартномаси шартларига риоя қилмаганлиги учун жавобгарлиги;

ўзгартиришлар киритиш тартиби;

инвестиция шартномасининг амал қилишини тўхта-тиш тартиби;

инвестиция шартномасидан келиб чиқадиган низо-ларни ҳал этиш тартиби ва кўриб чиқиш жойи.

Инвестиция шартномасида инвестиция лойиҳаси хусусиятига қараб бошқа шартлар, шу жумладан:

томонларнинг минтақанинг ишлаб чиқариш ва ижтимоий инфратузилмасини ривожлантириш бўйича ўзаро мажбуриятлари;

инвесторнинг шартномани бажариш натижасида ўзига тегишли маҳсулотни ва олинган фойдани (даромадларни) Ўзбекистон Республикасидан четга чиқариш ҳуқуқи;

чет эллик инвесторнинг Ўзбекистон Республикаси жисмоний шахслари бўлган ходимларни ёллаш ва ўқитиш бўйича мажбуриятлари, технологиялардан фойдаланиш шартлари, шунингдек инвесторнинг инвестиция лойиҳасини амалга ошириш тугаллангандан кейин ташкил этилган ташкилотнинг ходимларини ўқитиш бўйича мажбуриятлари ҳам бўлиши мумкин.

Молия-банк тизими барқарорлигини таъминлашга доир комплекс чора-тадбирларнинг амалга оширилиши фаол инвестиция сиёсатини ҳаётга татбиқ этиш имконини берди. Бунинг самарасида банклар умумий капитали жорий йилнинг биринчи ярмида 23,3 фоиз, уларнинг активлари 25,1 фоиз, банклардаги депозитлар 27,7 фоиз кўпайди. Натижада тижорат банклари маблағлари ҳисобидан иқтисодиётга кредит ажратиш ҳажми 26,2 фоиз ўсди. Бунда банк кредитларининг қарийб 80 фоизини инвестиция мақсадлари учун узоқ муддатли кредитлар ташкил қилди.

Шу йилнинг биринчи ярмида иқтисодиётда ўзлаштирилган капитал қўйилмалар умумий ҳажмининг 23 фоиздан зиёдини хорижий инвестиция ва кредитлар ташкил этди. Уларнинг ҳажми ўтган йил шу давридагига қараганда 17,2 фоиз ўсди ва 1,8 миллиард долларни, жумладан, тўғридан-тўғри хорижий инвестициялар 1,2 миллиард долларни ташкил қилди. Иқтисодиётнинг стратегик тармоқларида йирик инвестиция лойиҳаларини амалга ошириш учун Ўзбекистон Тикланиш ва тараққиёт жамғармаси ҳисобидан ўзлаштирилган маблағлар ҳажми 6,9 фоиз кўпайди ва 240 миллион доллардан ошди.

Ўзлаштирилган капитал қўйилмаларнинг 51 фоиздан ортиғини корхона ва аҳоли маблағлари ҳисобидан йўналтирилган инвестициялар ташкил қилди. Бу фаол инвестиция сиёсатини амалга ошириш, шунингдек тадбиркорлик даромадлари ўсишини рағбатлантириш ва аҳоли яшаш даражаси ҳамда шароитларини юксалтириш чора-тадбирларини рўйбга чиқариш учун қўшимча ички захиралар жалб этилгани самарасидир [6, 2-бет].

Маълумки, микрокредит ташкилотлари ўз фаолиятларни самарали амалга ошириш учун банкларнинг кредитлари ва давлат мақсадли жамғармаларининг маблағларидан фойдаланишлари мумкин. Бунда микрокредит ташкилотлари давлатнинг мақсадли жамғармаларининг маблағларини кичик бизнес тузилмаларини қўллаб-қувватлашга йўналтиришлари мумкин.

Микрокредит ташкилотлари томонидан кўрсатиладиган молиявий хизматлар манбаларининг яна бир тури – бу халқаро молия институтлари, нодавлат нотижорат ташкилотларининг, шу жумладан чет эл нодавлат нотижорат ташкилотларининг грантлари ва қарз маблағлари ҳисобланади.

Халқаро молия институтлари жаҳон иқтисодиёти ва халқаро молия муносабатларини барқарорлаштириш мақсадида жаҳон ҳамжамиятининг ҳаракатларини бирлаштиришга, валюта ва кредит-молия муносабатларини давлатлараро тартибга солишни амалга оширишга, жаҳон валюта ва кредит-молия сиёсати тактикаси ва стратегиясини ҳамкорликда ишлаб чиқиш ва мувофиқлаштиришга хизмат қилади.

Халқаро валюта фонди Бирлашган Миллатлар Ташкилоти (БМТ)нинг ихтисослашган бўлини маси ҳисобланади. Ушбу ташкилотнинг 1944 йил 22 июлда валюта-молия масалаларига бағишлаб ўтказилган Бреттон-Вудс конференциясида Халқаро валюта фонди хартиясининг асослари ишлаб чиқилди. 1945 йил 27 декабрда эса хартиянинг мақбул варианты 29 та давлат томонидан имзоланди. Шу боис ўша сана Халқаро валюта фонди расман ташкил топган кун сифатида тарих саҳифаларига муҳрланди. Фонд эса аъзо давлатлар ўртасида валюта-кредит муноса-

батларини тартибга солиб туриш ва уларга тўлов балансининг тақчиллиги билан боғлиқ валютавий қийинчиликлар пайтида чет эл валютасида қисқа ва ўрта муддатли кредитлар бериш йўли билан молиявий ёрдам кўрсатувчи ҳукуматлараро ташкилотга айланди.

Халқаро тикланиш ва тараққиёт банки (*қисқача – Жаҳон банки*) эса Халқаро валюта фонди билан бир вақтда тузилган дастлабки давлатлараро инвестиция институти ҳисобланади. У 1945 йили АҚШда бўлиб ўтган Бреттон Вудс конференциясида 45 та давлат вакиллари келишув асосида таъсис этилди. Ҳам муассаса ҳақидаги битим, ҳам унинг низоми бўлмиш ҳужжат ўша йил 27 декабрдан эътиборан расман кучга кирди. Орадан олти ой ўтгач, банк ўз фаолиятини бошлади. Унинг асосий мақсади атроф-муҳитга зарар етказмай, иқтисодий ривожланишга эришишга, аҳолининг барча қатламларига уларнинг манфаатларига мос ёрдам кўрсатишга, янги имкониятлар яратиш ва умид уйғотишга, камбағаллик кўламини қисқартиришга қаратилган. Асосий вазифалари эса қашшоқлик ва очликка барҳам бериш, ҳамма учун бошланғич таълимни таъминлаш, болалар ўлимини камайтириш, спид, саратон ва шу каби касалликларга қарши курашиш, оналикни муҳофаза қилишни яхшилаш, атроф-муҳитга салбий таъсир ўтказмасдан иқтисодий ўсишга эришиш, ривожланишни таъминлаш учун халқаро ҳамкорликни шакллантириш, эркаклар ва аёлларнинг тенг ҳуқуқчилигини жорий этиш, хотин-қизларнинг ҳуқуқ ва имкониятларини кенгайтиришдан иборатдир.

1991 йили Лондонда Европа тикланиш ва тараққиёт банкининг очилиш маросими бўлиб ўтди. Унга ҳозир 61 та давлат аъзо. Бундан ташқари, иккита Европа ҳамжамияти ва Европа инвестиция банки молиялаштирувчи ташкилот ҳисобланади. Бош офиси Лондонда жойлашган. Мазкур муассаса иқтисодиёти бозор муносабатига ўтаётган давлатларга хусусий мулкчилик жараёнларини шакллантиришда кўмаклашади. Шубҳасиз, бунда инвестиция муҳим ўрин тутди.

1965 йил ноябрда Филиппиннинг Манила шаҳрида 27 та давлат вакиллари иштирокида Осиё тараққиёт банкини таъсис этиш учун конференция чақирилиб, уни тузиш тўғрисидаги битим имзоланди. Бу ҳужжат 1966 йил 22 августдан кучга кирди. Банк ўз кредит фаолиятини 1967 йилдан йўлга қўйди. Бугунги кунда унинг аъзолари 67 тага етган. Шундан 48 таси ҳудудий, 19 таси ҳудудий бўлмаган мамлакатлардир. Банкнинг бош мақсади Осиё ва Узоқ Шарқдаги аъзоларининг иқтисодий тараққиётига ёрдамлашиш, минтақавий ҳамкорликни рағбатлантириш, камбағаллик даражасини пасайтириш, аёлларга жамиятда ўз ўринларини топиб олишларига кўмаклашиш, аҳоли сони кўпайишини ҳисобга олган ҳолда меҳнат ресурсларини ривожлантириш, табиатдан тўғри фойдаланишни таъминлаш каби долзарб масалаларни қамраб олади. Шу асно у ривожланаётган аъзо давлатларни ижтимоий-иқтисодий жиҳатдан қўллаб-қувватлаш учун ўз воситалари орқали кўмаклашиш, лойиҳа ва дастурларни тайёрлашда мутахассислар хизмати орқали ва техник жиҳатдан ёрдам кўрсатиш, иқтисодий ўсишни таъминлаш учун давлат ва хусусий инвестицияларни рағбатлантиришга доир ишларни амалга оширади.

Ўзбекистон Мустақилликка эришгач, 1992 йили Халқаро валюта фондига, Жаҳон ҳамда Европа тикланиш ва тараққиёт банкларига, 1995 йил эса Осиё тараққиёт банкига аъзо бўлди.

Осиё тараққиёт банки (ОТБ) 1966 йилда ташкил топган ва унга 67 та мамлакат (48 та Осиё – тинч океа-

ни минтақасидаги ва 19 та ҳудуддан ташқари мамлакатлар) аъзо. ОТБга аъзо мамлакатлар қатнашув улушига мутаносиб равишда овоз бериш ҳуқуқига эга. ОТБнинг – йирик акциядорлари Япония ва АҚШ ҳар бири – 15,6 ва Хитой – 6,4, Ҳиндистон – 6,3, Австралия – 5,8, Индонезия – 5,4, Канада – 5,2, Корея Республикаси – 5,0 фоизлик улушга эга. ОТБ мақсади: Осиё – тинч океани минтақасида жойлашган банкга аъзо ривожланаётган мамлакатларга камбағалликни камайтириш ва аҳоли турмуш сифатини яхшилашга ёрдам беришдан иборат; ОТБни иқтисодий ёрдам беришининг асосий дастаклари – займлар, техник ёрдам, грантлар, тавсиялар ва тадқиқ этишдан иборатдир. Аъзоликдаги мавжуд бундай кенг имкониятлар ОТБда Осиё минтақасидан ташқари мамлакатлар улушининг ортишига олиб келди, уларга банк акцияларининг қарийб 37 фоизи ва овозларининг 35 фоизи тўғри келади. ОТБ молиялаштирадиган соҳалар: транспорт ва коммуникации, энергетик лойиҳалар, қишлоқ хўжалиги ва табиий ресурслар, молия, ижтимоий инфратузилма соҳаларини молиялаштиришдир. ОТБда Осиё ривожланиш фонди (20,5 млрд. долл.) ва Махсус техник ёрдам фонди (721,7 млн. долл.) мавжуд. 1988 йилда Банк ва Япония ҳукумати ўртасида Техник ёрдам кўрсатиш бўйича Япония махсус фонди ташкил этилди. ОТБ ривожланаётган мамлакатларга қуйидаги фондлар ҳисобидан кредитлар беради: 1) оддий фонд ҳисобидан тижорат шартлари асосида 25 йил муддатга (барча кредитларнинг қарийб 2/3 қисми); 2) Осиё ривожланиш махсус фонди ҳисобидан имтиёзли 1 – 3 фоиз ставкалар бўйича камбағал мамлакатларга 40 йилгача муддатга.

ОТБ ўз кредитларининг 30 фоизини имтиёзли шартларда махсус фонддан беради. У ушбу маблағларни Европа бозорларига йўналтириб, уларни ривожланаётган мамлакатларга 25 – 40 йилга мўлжалланган узоқ муддатли кредитларга айлантиради. Ўзбекистон ОТБга 1995 йилда аъзо бўлган бўлиб, банкнинг минтақавий аъзолари рўйхатида 15-ўринни, йирик акционерлар рўйхатида эса 22-ўринни эгаллайди. Ўзбекистон ОТБнинг 23 834 та акциясига (0,67%) ва 37 066 та овозга (0,84%) эга[7, 3-бет].

Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлиси ҳузуридаги Нодавлат нотижорат ташкилотларини ва фуқаролик жамиятининг бошқа институтларини қўллаб-қувватлаш жамоат фонди маблағларини бошқариш бўйича Парламент комиссияси 2008 йил 2 октябрдаги йиғилиши баённомаси билан тасдиқланган “Ўзбекистон Нодавлат нотижорат ташкилотларива фуқаролик жамияти бошқа институтларининг лойиҳалари танловини ва саралашни ўтказиш тартиб-тўғрисида”ги Низомнинг 7-бандига кўра, танловда нодавлат нотижорат ташкилоти ва фуқаролик жамиятининг танлов шартлари қўйган талабларга мос бўлган бошқа институтлари иштирок этиши мумкин.

Умуман олганда, бугунги кунда микрокредит ташкилотларининг микромолиявий хизматлар кўрсатиш учун маблағларнинг манбалари кенгайтириш энг аввало микрокредит ташкилотлари фаолиятини жонлантириш ва уларнинг фаоллигини ошириш нуқтаи назаридан муҳимдир. Шу боис микрокредит ташкилотларининг маблағлари манбалари сифатида қисқа муддатли, юқори фоизли тезкор микромолиявий хизматлар тизимини жорий этиш ҳамда ушбу ташкилотларга хорижий валютада микромолиявий хизматлар кўрсатиш ҳуқуқини бериш мақсадга

мувофиқ бўлар эди. Албатта, бу турдаги микроолиявий хизматлар узоқ вақтлар давомида микрокредит ташкилотлари хизматларидан фойдаланиб келаётган ишончли миқозларга тақдим этилиши назарда тутилади.

Адабиётлар рўйхати:

1. Халқ сўзи. 2017 йил 16 январь №11(6705)
2. Ананьев П.М. Полный латинский словарь. – М.: 1962. – С. 893.
3. Кейнс Дж. Общая теория занятости, процент и денег. / Пер. с англ. Н. Н. Любимова; Под ред. Л. П. Куракова. – М.: 2000. – С. 54.
4. Гитман Л. Дж., Джон М.Д. Основы инвестирования. – М.: 1997. – С. 10.
5. Инвестиции. / Сост. У.Ф. Шарп, Г. Дж. Александер, Дж. Бейли. М., 1997. С. 1.
6. Ўзбекистон республикасини 2016 йилнинг биринчи ярмида ижтимоий-иқтисодий ривожлантириш яқунлари тўғрисида // Халқ сўзи 2016 йил 27 июль.
7. Омаров М., Иминахунова Д. Халқаро молия институтлари фаолияти таҳлили: Осиё тараққиёт банки мисолида // "БИРЖА". 14.07.2012 | Номер: № 82 (1493).

О.Дадаходжаев,
ТДЮУ мустақил изланувчиси

ТАШУВЧИННИНГ ФУҚАРОЛИК ЖАВОБГАРЛИГИНИ МАЖБУРИЙ СУҒУРТА ҚИЛИШ ШАРТНОМАСИ ВА УНИНГ МУҲИМ ШАРТЛАРИ

Аннотация: ушбу мақолада муаллиф ташиш муносабатларида ташувчининг фуқаролик жавобгарлигини мажбурий суғурта қилиш шартномаси ва унинг муҳим шартларини очиб беришга ҳаракат қилган. Шунингдек, мақолада ташувчининг қандай турдаги мажбуриятларини суғурта қилишга оид масалалар кўриб чиқилган. Олиб борилган тадқиқот натижасида муаллиф бир қатор хулосаларни келтириб ўтган.

Калит сўзлар: ташиш, ташувчи, ташувчининг фуқаролик жавобгарлиги, суғурта, мажбурий суғурта, суғурта харажатлари, суғурта ходисаси.

Аннотация: в данной статье автор говорит о договоре перевозчика об обязательном страховании гражданской ответственности перевозчика и ее важных условиях при осуществлении перевозок. Также в статье рассмотрены виды обязательного страхования. По проведенному исследованию автор предлагает несколько выводов.

Ключевые слова: перевозка, перевозчик, гражданская ответственность перевозчика, страхование, обязательное страхование, страховые расходы, страховой случай.

Annotation: in this article the author has tried to disclose the contract of the carrier on compulsory insurance of civil liability of the carrier and its important conditions for the carriage. Also in the article types of compulsory insurance are considered. According to the research, the author made several conclusions.

Key words: transportation, carrier, civil liability of the carrier, insurance, compulsory insurance, insurance costs, insurance event.

Жамиятда юзага келадиган ижтимоий муносабатларни ҳуқуқий тартибга солишда қонун нормалари ва шартнома қоидалари асосий восита ҳисобланади. Агар қонун нормалар ижтимоий муносабатларни ҳуқуқий тартибга солишда умумий ва ижтимоий муносабатларнинг тегишли тури учун хос бўлган барча вазиятлар учун тавсиявий тусга эга бўлган қоидаларни назарда тутса, шартномалар аниқ олинган ҳар бир вазиятни бевосита тартибга солишга оид бўлган шартларни ифодалайди. Шу сабабли ҳам ижтимоий муносабатларни шартномалар воситасида ҳуқуқий тартибга солиш ўзининг самарали ва мақсадлилиқ хусусияти билан ажралиб туради. Шартнома – ҳуқуқий тартибга солишнинг шакли сифатида шартнома қатнашчиларининг хоҳиш-иродаси ва ҳаракатларини намоён этиш ҳамда расмийлаштиришнинг воситаси сифатида хизмат қилади [1].

Ташувчининг фуқаролик жавобгарлигини мажбурий суғурта қилиш шартномаси ҳам йўловчи, багаж ва юк ташиш муносабатларида ташувчининг ўз мажбуриятларини бажармаган ёки лозим даражада бажармаганда ташувчига нисбатан юзага келадиган мулкӣ жавобгарликни суғурталашни назарда тутди. Мутахассисларнинг фикрича, ташиш муносабатларини ҳуқуқий тартибга солиш ислохотлари мазкур соҳада суғурта хизматларини ривожлантиришни тақозо этади.